Americká politika, korejská válka a poučení z Mnichova (1. část)

Petr Mareš

Rychlost a rozhodnost, s jakou Trumanova administrativa v létě roku 1950 zareagovala na severokorejský útok proti jižnímu sousedovi, byla obdivuhodná. Je přitom zřejmé, že Washington byl akcí protivníka zaskočen. První informaci o severokorejském útoku odeslal americký velvyslanec John J. Muccio ze Soulu v neděli 25. června ráno tamního času, do státního departmentu (ministerstva zahraničí) dorazila v sobotu 24. června čtyři minuty před půl desátou večer.¹ Špičky americké administrativy si v té době užívaly víkendového odpočinku. Prezident Harry S. Truman dojídal pozdní jižanskou večeři doma v missourijském Independence, státní tajemník (ministr zahraničí) Dean Acheson uléhal s knížkou ve svém oblíbeném venkovském sídle v Marylandu. Složitě dosažitelní byli nejvyšší představitelé ministerstva obrany. Jeho šéf Louis Johnson a náměstek pro pozemní síly Frank Pace byli spolu s předsedou Spojených náčelníků štábu (*Chairman of the Joint Chiefs of Staff* – CJCS) generálem Omarem Bradleym na návštěvě v Tokiu. Mimo dosah ústředí byl i velvyslanec při Organizaci spojených národů Warren Austin, který

1 *Foreign Relations of the United States, 1950* (dále jen *FRUS* s příslušným vrocením), sv. VII: *Korea*. Ed. United States Department of State. Washington, D.C., U.S. Government Printing Office 1976, s. 125 n. – telegram velvyslance USA v Koreji Johna J. Muccia státnímu tajemníkovi Deanu Achesonovi, Soul, 25.6.1950. Mezi hlavními městy obou států je třináctihodinový časový rozdíl, překračující datovou hranici. Dokumenty publikované v rámci edicí *FRUS* jsou zpřístupněny také na internetu.

se chystal strávit pokojný konec týdne s rodinou ve vermontském Burlingtonu.² V analýze nastalé situace, kterou s dvoutýdenním odstupem pro prezidenta vypracovala Rada pro národní bezpečnost (*National Security Council* – NSC), se v této souvislosti konstatovalo: „Invaze do Jižní Koreje znamenala překvapení a šok nejen pro americkou a světovou veřejnost, ale také pro lidi kolem tohoto stolu, jejichž zadáním je řádně informovat prezidenta.“³

Navzdory překvapení a komunikačním problémům zasedly již během neděle ve Washingtonu týmy expertů i vysokých úředníků státního departmentu⁴ a byly vypracovány první analýzy konfliktu.⁵ Na popud Spojených států byla svolána Rada bezpečnosti OSN. Sovětský zástupce se jejího zasedání již delší dobu neúčastnil, oficiálně na protest proti tomu, že křeslo jejího stálého člena vyhrazené Číně obsazovala i po triumfu komunistů v kontinentální Číně vláda poraženého prezidenta Čankajška, která se uchýlila na Tchaj-wan. Materiály nalezené v sovětských archivech však naznačují, že Stalin možná na klíčová jednání Rady bezpečnosti OSN nevyslal sovětského velvyslance Jakova Malika záměrně – aby tak umožnil přijetí rozhodnutí, jež by vtáhlo Spojené státy do vleklé války, v níž „ztratí svou vojenskou prestiž a morální autoritu“.⁶ Rada bezpečnosti skutečně urychleně přijala celkem jednoznačnou rezoluci, která konstatovala, že došlo k ozbrojenému útoku ze severu, a vyzývala k okamžitému ukončení nepřátelství a ke stažení jednotek za 38. rovnoběžku. Obsahovala také výzvu k členským státům OSN, aby poskytly Spojeným národům veškerou pomoc při naplňování této rezoluce.⁷ Hektickou neděli zakončila společná večere klíčových členů americké administrativy a nejvyššího velení ozbrojených sil v dočasném sídle prezidenta, Blairově domě na Pennsylvania Avenue, na které zavládla jednoznačná shoda, že Spojené státy musí na severokorejskou agresi reagovat rychle a rozhodně.⁸

2 Viz ACHESON, Dean: *Present at the Creation: My Years in the State Department*. New York, W. W. Norton 1987, s. 402–404.

3 *Harry S. Truman Library*, Independence (Missouri) (dále *HSTL*), President's Secretary's Files, záznam ze 60. schůze Rady pro národní bezpečnost, Suggested Action by the NSC for Consideration of the President in the Light of the Korean Situation, 7.6.1950.

4 *FRUS*, 1950, sv. VII, s. 143, ediční poznámka.

5 *Tamtéž*, s. 148–154 – zpravodajský odhad připravený hodnoticí skupinou Úřadu pro zpravodajský výzkum (*Estimates Group*, *Office of Intelligence Research*) státního departmentu, Washington, 25.6.1950.

6 Podle Stalinova dopisu Klementu Gottwaldovi z 27. srpna 1950 sovětský vůdce kalkuloval s čínským příslibem vstoupit do války, začne-li v ní Severní Korea prohrávat. Následná dlouhá válka mezi Čínou a Spojenými státy měla být výhodná pro Sovětský svaz, protože by mu poskytla čas k tomu, aby zesílil, a zároveň by odvrátila pozornost Spojených států od Evropy. Třetí světová válka by tak podle Stalina byla odložena na neurčito, zatímco socialismus v Evropě mohl být zkonsolidován. (Viz ZUBOK, Vladislav M.: *A Failed Empire: The Soviet Union in the Cold War from Stalin to Gorbachev*. Chapel Hill, The University of North Carolina Press 2007, s. 80 n.).

7 *FRUS*, 1950, sv. VII, s. 155 n. – rezoluce Rady bezpečnosti OSN z 25.6.1950.

8 Schůzky se zúčastnili za administrativu Dean Acheson (zahraničí), Louis A. Johnson (obrana), Francis P. Matthews (námořnictvo), Thomas K. Finletter (letectvo) a za ozbrojené síly generál Omar N. Bradley (CJCS), admirál Forrest P. Sherman (náčelník námořních

O konkrétní podobě americké reakce se v zásadě rozhodlo jen o den později, v pondělí 26. června, na poradě označované jako „druhá schůzka v Blairově domě“. Prezident Truman v jejím průběhu vyslovil souhlas s návrhem státního tajemníka Deana Achesona, aby ozbrojeným silám Spojených států byl vydán rozkaz, který zruší veškerá omezení vztahující se doposud na jejich operace na poloostrově. Cílem bylo poskytnout jihokorejským jednotkám maximální možnou pomoc především v těch činnostech, ke kterým jim doposud Spojené státy odmítaly dodávat výzbroj, což se týkalo zejména boje proti tankovým jednotkám komunistického režimu. Schválil také návrh textu druhé rezoluce Rady bezpečnosti, která měla konkretizovat podobu podpory, ke které OSN své členy vyzývala – tak aby nebylo pochybností, že zahrnuje i vojenskou pomoc.⁹ Rada bezpečnosti americký návrh odhlasovala ve středu 28. června.¹⁰ S odkazem na novou rezoluci pak v pátek 30. června dopoledne prezident rozhodl, opět po poradě s vedením státního departmentu, ministerstva obrany a veliteli jednotlivých složek ozbrojených sil, že do bojů v Koreji se zapojí americké pozemní jednotky. Letectvo zároveň dostalo zelenou k bombardování vojenských cílů na sever od 38. rovnoběžky a námořnictvo k bloádě celého Korejského poloostrova.¹¹

Shoda na razantních krocích, které během necelého týdne zavedly Američany do ozbrojeného konfliktu ve vzdálené zemi, o které nic nevěděli a které doposud nepřipisovali téměř žádný strategický význam, nepanovala pouze mezi spolupracovníky prezidenta Trumana. Od samého počátku se v této záležitosti demokratické administrativě dostávalo jednoznačné podpory i od předních republikánů. Již v neděli 25. června večer dorazil do Washingtonu telegram z Tokia od Johna Fostera Dullese, který v té době již vyrostl v hlavního republikánského mluvčího v oblasti zahraniční politiky. Spolu s dalším republikánským zahraničněpolitickým expertem Johnem M. Allisonem se v něm Dulles vyslovil pro aktivní a ráznou reakci na severokorejský útok.¹² Dullesův předchůdce v roli klíčového partnera

operací – *Chief of Naval Operations* (CNO), generál Hoyt S. Vandenberg (náčelník štábu letectva americké armády – *Chief of Staff* (COS), *U.S. Air Force*), generál J. Lawton Collins (náčelník štábu pozemních sil americké armády – *Chief of Staff*, *U.S. Army*). (*Tamtéž*, s. 157–161 – záznam o rozhovoru mimořádného zplnomocněného velvyslance (*Ambassador at Large*) Philipa C. Jessupa, Washington, 25.6.1950.)

9 Členským státům OSN mělo být doporučeno „poskytnout Korejské republice takovou pomoc, jaká může být nutná k odrazení ozbrojeného útoku a k obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti v této oblasti“ (*tamtéž*, s. 178–183 – záznam o rozhovoru mimořádného zplnomocněného velvyslance Philipa C. Jessupa, Washington, 26.6.1950).

10 *Tamtéž*, s. 211 – rezoluce Rady bezpečnosti OSN z 27.6.1950 (dokument OSN S/1511). Rezoluce byla přijata 27. června v 11:50. Hlasovalo pro ni sedm členů Rady bezpečnosti včetně USA, jeden byl proti (Jugoslávie), dva se zdržely hlasování (Egypt a Indie), jeden nebyl přítomen (SSSR).

11 *Tamtéž*, s. 255, ediční poznámka; srv. také ACHESON, D.: *Present at the Creation*, s. 412 (viz pozn. 2); TRUMAN, Harry S.: *Memoirs*, sv. 2: *Years of Trial and Hope, 1946–1952*. New York, Doubleday & Comp. 1956, s. 343.

12 *FRUS*, 1950, sv. VII, s. 140 – telegram úřadujícího politického poradce v Japonsku Williama J. Sebalda státnímu tajemníkovi Achesonovi z 25.6.1950.

administrativy při rozhodování o mezinárodních problémech, těžce nemocný senátor Arthur Vandenberg, měl sice mnoho kritických připomínek k dálnévýchodní strategii demokratů, Trumanovo rozhodnutí čelit agresí v Koreji silou však přivítal a rozhodně podpořil.¹³ Podobně reagoval také nejznámější veterán soubojů s demokraty, senátor Robert A. Taft.¹⁴ Guvernér státu New York Thomas Dewey, Trumanův republikánský protivník z minulých voleb, se prezidentovi ozval telefonicky již na počátku dramatického týdne rozhodování o Koreji, přislíbil mu svou podporu a vzápětí tento krok publikoval v projevu na Syrakuské univerzitě.¹⁵

Postoj republikánských špiček předjímal podporu, kterou Trumanovým rozhodnutím poskytoval v tomto stadiu také Kongres. Situace přitom nebyla z hlediska legislativy ani zdaleka jednoduchá. Americká vojenská účast v korejském konfliktu nastolila řadu závažných otázek o vztahu mezi exekutivou a legislativou i o prezidentských pravomocích obecně. Nicméně Truman se podle svého zvyku snažil informovat Kapitol včas a podrobně o vývoji v krizové oblasti. Sešel se spolu s Achesonem s představiteli obou komor neprodleně v pondělí 26. června a již tehdy jim také nedvojznačně sdělil, že hodlá poskytnout jihokorejským silám veškerou možnou pomoc. Ze strany přítomných senátorů a kongresmanů nezažněl ani jediný projev nesouhlasu.¹⁶ V nadstranické shodě podpořili demokratičtí i republikánští představitelé Kongresu prezidenta i v pátek, poté co je informoval o svém rozhodnutí vyslat do Koreje pozemní jednotky.¹⁷ Vzhledem k blížícím se listopadovým volbám do Kongresu to byla reakce skutečně pozoruhodná.

Abychom plně docenili význam této situace, je třeba zdůraznit, že takového široké shody bylo dosaženo, aniž by kdokoli ze zúčastněných podceňoval nebezpečí,

13 Viz VANDENBERG, Arthur H., Jr. – MORRIS, Joe Alex (ed.): *The Private Papers of Senator Vandenberg*. Boston, Houghton Mifflin Co. 1952, s. 543.

14 WUNDERLIN, Clarence E., Jr. (ed.): *The Papers of Robert A. Taft*, sv. 4: 1949–1953. Kent (Ohio), Kent State University 2006, s. 294; srv. také Taft Says Truman Bypasses Congress: But He Supports President's Decision on Korea. In: *The New York Times* (29.6.1950), s. 4.

15 Viz ACHESON, D.: *Present at the Creation*, s. 410; srv. také Dewey Puts Hope in Backing of U.N.: World Fate Rests on Effective Action on Korea, He Says at Syracuse University Rite. In: *The New York Times* (27.6.1950), s. 7.

16 *HSTL*, President's Secretary's Files, Papers of George M. Elsey, poznámky prezidentova vojenského poradce Georgea M. Elseyho týkající se schůzky z 26.6.1950, na níž prezident Truman a státní tajemník Acheson informovali klíčové senátory a kongresmany o událostech v Koreji, 27.6.1950; srv. také *FRUS*, 1950, sv. VII, s. 200–203 – záznam o rozhovoru mimořádného zplnomocněného velvyslance Philipa C. Jessupa, Washington, 26.6.1950.

17 Toto rozhodnutí bylo zveřejněno v 11 hodin dopoledne s explicitním odkazem na to, že bylo učiněno po poradě s představiteli Kongresu. Namísto standardní publikace veřejných vystoupení amerických prezidentů v sérii *Public Papers of the Presidents of the United States*, vydávané průběžně americkou vládou (U.S. Government Printing Office) ve Washingtonu, zde odkazují na vynikající elektronickou edici, která nabízí i přístup k projevům z volebních kampaní a klíčových televizních předvolebních debat: PETERS, Gerhard – WOOLLEY, John T. (ed.): *The American Presidency Project: Harry S. Truman* [online], dokument č. 184 – prohlášení Bílého domu následující po schůzce mezi prezidentem, vedením Kongresu a vojenskými veliteli k posouzení situace v Koreji, 30.6.1950 [cit. 2015-04-30.] Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=13550>.

která s sebou razantní americká reakce přinášela. Hned na začátku svých diskusí o charakteru konfliktu dospěli Američané na mnoha úrovních k závěru, že akce severokorejského režimu jsou schvalovány v Moskvě.¹⁸ Z tohoto závěru se rychle stalo všeobecně akceptované východisko veškerých dalších diskusí, východisko, které nebylo nikdy na relevantní úrovni zpochybněno. Z něj pochopitelně vyplývalo i stejně všeobecně sdílené vědomí závažnosti situace, které Spojené státy musely čelit. Válka se Sověty byla od počátku jednou z alternativ, které byly zvažovány při analýzách dalšího možného vývoje, a to jak na úrovni expertní, tak v debatách zákonodárců.¹⁹ Většina vojenských odborníků i politiků se sice také hned na začátku shodla na tom, že tato alternativa není nevyhnutelná, dokonce ani příliš pravděpodobná,²⁰ avšak hrozba nové světové války zůstávala viset nad každým rozhodnutím, kterým prezident přebíral zodpovědnost za obranu a zachování nezávislosti Jižní Koreje. Přesto považovala nejen jeho vlastní strana, ale i republikánská opozice – včetně veteránů, jejichž izolacionistická minulost nebyla stále ještě zcela zapomenuta – za nutné ho podpořit.

Co bylo příčinou této mimořádné politické jednoty? Někteří historikové již před delší dobou poukázali na to, že prezident Truman a jeho nejbližší spolupracovníci při svém rozhodování o reakci na severokorejskou agresi vycházeli ze zkušeností s vývojem před druhou světovou válkou. Ernest R. May v asi nejcitovanější práci o roli historických poučení při formulaci americké zahraniční politiky dokonce soudí, že Trumanovo korejské rozhodnutí bylo založeno více na jeho hodnocení moderních dějin než na hodnocení konkrétní situace, s níž byl konfrontován.²¹ Své tvrzení ovšem May dokládá jen velmi povrchně. Podrobněji se rozbořením role, kterou sehrály poznatky z důsledků politiky *appeasementu* při rozhodování amerických politiků v tomto období, nezabývali ani autoři, kteří na to poukazovali po Mayovi.²² Domnívám se, že stojí za to pokusit se prozkoumat tento fenomén

18 Viz *FRUS*, 1950, sv. VII, s. 148 – zpravodajský odhad připravený hodnoticí skupinou Úřadu pro zpravodajský výzkum státního departmentu, Washington, 25.6.1950.

19 S touto možností pracoval např. i první materiál vzniklý na půdě NSC po vypuknutí konfliktu (viz *HSTL*, President's Secretary's Files, Harry S. Truman Papers, zpráva Rady pro národní bezpečnost č. 76/1 "U.S. Courses of Action in the Event Soviet Forces Enter Korean Hostilities", 25.6.1950). Také na Kapitolu se možnost války se Sovětským svazem probírala hned v prvních debatách věnovaných severokorejské agresi (viz ALBRIGHT, Robert C.: Congress Eyes Chance of War: Keep Calm, Its Leaders Urge "Hill". In: *The Washington Post* (27.6.1950), s. 1).

20 Hned na první schůzce v Blairově domě prohlásil předseda Spojených náčelníků štábu generál Bradley, „že Rusko ještě není připraveno na válku“, a jeho názor podpořili i ostatní nejvyšší velitelé ozbrojených sil (*FRUS*, 1950, sv. VII, s. 157 – záznam o rozhovoru mimořádného zplnomocněného velvyslance Philipa C. Jessupa, Washington, 25.6.1950).

21 MAY, Ernest R.: *Lessons of the Past: The use and misuse of history in American foreign policy*. New York, Oxford University Press 1973, s. 81 n.

22 Srv. např. novější hodnocení Lefflerovo, podle kterého byli Truman, Acheson a jejich poradci poučením z 30. let velmi silně ovlivněni (LEFFLER, Melvyn P.: *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War*. Stanford, Stanford University Press 1992, s. 361).

důkladněji: ověřit, zda skutečně existoval, a pokud ano, zmapovat podrobněji jeho roli v rámci amerického politického diskurzu o korejském konfliktu. Tento diskurz přitom nelze pojmut pouze ve smyslu procesů uvnitř rozhodovacích institucí, nýbrž bude nutné rozšířit jej o širší kontext, ve kterém se tyto procesy odehrávaly, a tedy zahrnout i diskurz veřejný. Vyžaduje si to začít více než o dekádu dříve, než Kim Ir Senovy tanky překročily 38. rovnoběžku.

Roosevelt, Mnichov a světová válka

Argumentace odvolávající se na výsledky politiky *appeasementu* se v politických polemikách ve Spojených státech objevuje na podzim 1938 ve spojení s mnichovskou konferencí. Od té doby zde zůstávají pojmy *appeasement* a *Mnichov* natrvalo spjaty. V souvislosti s politikou *appeasementu* budou sice čas od času zmiňovány i jiné příklady ústupků agresivním mocnostem během třicátých let dvacátého století, ale *Mnichov* bude do tohoto katalogu patřit vždy. V rovině zkoumání kontextu vývoje americké zahraniční politiky můžeme dokonce považovat spojení „poučení z Mnichova“ a „poučení z výsledků či důsledků politiky *appeasementu*“ za synonymická. Obsah těchto poučení prodělal v období od 30. září 1938 do začátku korejské války velmi zajímavý vývoj, který si jistě zaslouží podrobnější pozornost. Pro potřeby tohoto textu se spokojme se stručným sumářem jeho hlavních momentů.

Rozsah a intenzita informací o československé záříjové krizi, které média zprostředkovávala americké veřejnosti, byly mimořádné a v drtivé většině vyznívaly ve prospěch Československa. Spokojenost nad tím, že se našlo neválečné řešení této krize, trvala pak ve Spojených státech jen velmi krátce a od počátku ji provázely silné rozpaky nad cenou, kterou bylo nutné za odvrácení války zaplatit.²³ Motiv mravní pochybnosti o dohodě učiněné na účet státu, který byl obecně považován za velmi blízký americkým ideálům a hodnotám, se v týdnech po Mnichovu prosazoval stále více. Spolu s ním sílil také pocit, že celá tato nemravnost byla spáchána zbytečně. Již v polovině listopadu 1938 mohl československý vyslanec ve Washingtonu Vladimír Hurban hlásit do Prahy: „Americká veřejnost a americký tisk, tento téměř bez výjimky, odsoudil (*sic*) mnichovská ujednání a vyslovil přesvědčení, že Německo nebude zastaveno, nýbrž že jeho touha po dalším území a moci bude zvýšena. Třeba bylo v některých časopisech vysloveno mínění, že mnichovská ujednání jsou přece jen lepší než válka, nyní počíná převládat mínění, že starost o sudetské Němce byla jen záminkou na odstranění Československa, jež stálo v cestě Německu.“²⁴

Tečku za jakýmkoli úvahami o prospěšnosti *appeasementu* udělala pro většinu amerických médií okupace Československa. Izolacionistický deník *The Chicago*

23 Viz Four Chiefs, One Peace [online]. In: *Time* (10.10.1938) [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,883706,00.html>.

24 Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, Praha (dále AMZV ČR), f. Washington, Tajné depeše, 1081/dův/38, depeše Vladimíra Hurbana z 18.11.1938.

Představitelé evropských mocností (zleva) Neville Chamberlain, Édouard Daladier, Adolf Hitler, Benito Mussolini a jeho zeť, ministr zahraničí hrabě Galeazzo Ciano před podpisem Mnichovské dohody 29. září 1938 (foto Bundesarchiv)

Daily Tribune oznámil svým čtenářům, že i britský ministerský předseda Neville Chamberlain už „hodil appeasement přes palubu“, ²⁵ a list *The Washington Post* konstatoval: „Mnichovská politika appeasementu zemřela spolu s Česko-Slovenskou republikou.“ ²⁶ Americká politika měla v tomto smyslu za médii zpoždění. Prezident Franklin Delano Roosevelt se ve vztahu k mnichovské konferenci i k potenciálu politiky *appeasementu* jako takové dlouhou dobu choval podle role, kterou mu připsal jeden z jeho kritických biografů – jako obratný „žonglér“, který se snaží udržet všechny koule v pohybu. ²⁷ Ještě v březnu 1940 vyslal do Evropy své zahraničněpolitické *alter ego* Sumnera Wellese, aby prozkoumal možnosti mírového řešení probíhajícího konfliktu. Je velmi pravděpodobné, že součástí nabídky, kterou státní podtajemník (náměstek ministra zahraničí) vezl do Berlína, Londýna, Paříže a Říma, byla i revize versailleského uspořádání, vycházející výrazně vsčříc

25 England will fight, premier warns Berlin: Chamberlain Fears Nazis Peril World. In: *The Chicago Daily Tribune* (18.3.1939), s. 1.

26 The End Of Appeasement. In: *The Washington Post* (18.3.1939), s. 9; srv. také The week in focus: Hitler shatters Munich. Democracies roused Czechs one too many? Appeasement ending. In: *The Christian Science Monitor* (18.3.1939), s. 2; Appeasement Abandoned. In: *The Los Angeles Times* (18.3.1939), s. A4.

27 Viz KIMBALL, Warren F.: *The Juggler: Franklin Roosevelt As Wartime Statesman*. Princeton, Princeton University Press 1991.

německým požadavkům.²⁸ Poté co se Welles vrátil z Evropy s prázdnýma rukama a Hitler odpověděl na mírové sondáže bleskovým útokem proti Francii, nezůstal ani Rooseveltovi prostor k manévru. V průběhu prezidentské volební kampaně se prohlásil za záruku toho, že Spojené státy se nikdy nenechají zlákat na cestu *appeasementu*. V projevu v Daytonu ve státě Ohio, věnovaném problematice „kontinentální“ bezpečnosti, se jej jednou provždy zřekl jménem celé západní polokoule, když prohlásil: „Lidé ve Spojených státech, lidé na obou amerických kontinentech, odmítají doktrínu *appeasementu*. Rozpoznali, co to ve skutečnosti je – velká zbraň agresivních národů.“²⁹ V jednom z nejslavnějších „Hovorů u krbu“ z konce prosince 1940, v němž vyhlásil záměr učinit ze Spojených států „zbrojnici demokracie“, pak s rooseveltovskou řečnickou bravurou zformuloval svou variantu „poučení z Mnichova“, kterou otevíral dveře pro přímou účast Američanů ve válce: „Zkušenost posledních dvou let prokázala nade vší pochybnost, že žádný národ si nedokáže usmířit nacisty. Žádný člověk nedokáže udělat z tygra kotě tím, že ho hladí. *Appeasement* kruté bezohlednosti není možný. Není možné argumenty přesvědčit zápalnou bombu. Víme, že jakýkoli národ může dosáhnout míru s nacisty pouze za cenu totální kapitulace.“³⁰

Prezidentův projev poslouchalo ve Spojených státech v přímém přenosu něco mezi padesáti a osmdesáti miliony posluchačů, další jej v následujících dnech mohli zhlédnout jako filmový týdeník.³¹ Ohlasy byly většinově pozitivní, vyznění projevu odmítla jen stále se zužující skupina ortodoxních izolacionistů, politicky reprezentovaná především starou gardou v Senátu a mediálně podporovaná novinami *The Chicago Daily Tribune* a *The New York Daily News*.³² Útok na Pearl Harbor o necelý rok později odsunul izolacionismus mezi politické kuriozity, zatímco Rooseveltovo poučení z Mnichova se stalo nezpochybnovaným oddílem amerického politického katechismu. Zapadlo do obrazu války jako velkého konfliktu svobody a nesvobody, někdy jako jeho prvé dějství, častěji jako jedna z předeher. Roosevelt, který v podstatě až do konce války na americké mediální scéně bezkonkurenčně dominoval, se zároveň přičinil o významné doplnění obsahu tohoto poučení. Šlo o požadavek úplného a nezpochybnitelného vítězství jako záruky před opakováním tragické cesty k válce. Na tomto místě se poučení z Mnichova

28 Srv. např. O'SULLIVAN, Christopher D.: *Sumner Welles, Postwar Planning, and the Quest for a New World Order, 1937–1943*. New York, Columbia University Press 2007, s. 36 n.

29 PETERS, G. – WOOLLEY, J. T. (ed.): *The American Presidency Project: Franklin D. Roosevelt* [online], dokument č. 111 – projev o obraně západní polokoule (*Address on Hemisphere Defense*), Dayton, Ohio, 12.10.1940 [cit. 2015-04-15]. Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=15870>.

30 *Tamtéž*, dokument č. 154 – „hovor u krbu“ (*Fireside Chat*) z 29.12.1940 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=15917>.

31 Viz President's Radio Audience in America Alone Is Estimated to Run as High as 80,000,000. In: *The New York Times* (29.12.1940), s. 12; General Reaction Is Good To President's Radio Speech: 50,000,000 Hear It. In: *The Christian Science Monitor* (30.12.1940), s. 3.

32 Viz např. Speech Is Most Warlike So Far, Senators' View. In: *The Chicago Daily Tribune* (30.12.1940), s. 1; Mr Roosevelt Peace. In: *Tamtéž* (31.12.1940), s. 9.

propojilo s poučením z první světové války. Aby již nikdy nemohl Americe vyvstat nepřítel stejně hrozivý, jako bylo Německo a Japonsko, bylo třeba je nejen vojensky rozdrtit, ale také zlikvidovat základy systému, který vedl ke zpochybnění výsledků války minulé a k přípravě války nové.

I takto dopracovaná verze poučení byla americkou politikou většinou akceptována. Velice důležité bylo, že ji za své přijali i přímí Rooseveltovi protivníci, republikánští prezidentští kandidáti Wendel Wilkie (1940) a Thomas Dewey (1944).³³ Napájena ze dvou základních zdrojů veškeré americké politiky – idealistického, který konstatoval, že *appeasement* je nemravný, a pragmatického, jenž dokazoval, že nemůže vést k úspěchu – zapustila v čistě politickém i veřejném diskurzu pevně kořeny v zásadě jednoduchá sada pouček, která na sklonku války tvořila poučení z Mnichova: *Appeasement* znamená pokus usmířit agresivního diktátora za každou cenu. *Appeasement* vede k Mnichovu, Mnichov vede k válce. Prosazovat politiku *appeasementu* znamená demonstrovat svou nekompetentnost. *Appeasement* vede pouze k posílení agresora. Usmířit diktátory není možné, je to v rozporu se samotnou podstatou diktátorských režimů. Spojené státy se nikdy neuchýlí k *appeasementu*. Konflikt s diktaturou je třeba dovést až k jejímu úplnému zničení.

Prezident Franklin D. Roosevelt (1882–1945) se ve svých „Hovorech u krbu“ prostřednictvím rozhlasu obracel přímo na americkou veřejnost. V jednom z památných projevů na konci roku 1940 mluvil o Spojených státech jako „zbrojnici demokracie“, která se nenechá ukolébat iluzí, že politikou ústupků si lze vykoupit smír s diktátory (foto www.amazonaws.com)

Truman, zkušenost appeasementu a cesta do studené války

Když se druhá světová válka přiblížila k vítěznému konci, zdálo se, že ve vztahu k Německu a Japonsku se vše odehrává podle konceptu vycházejícího z Rooseveltovy interpretace poučení z Mnichova. Prezident však odkazy na toto poučení,

³³ Srv. RYSTAD, Göran: *Prisoners of the past? The Munich syndrome and makers of American foreign policy in the Cold War era*. Lund, CWK Gleerup 1982, s. 21.

kteřé mělo potenciál přesvědčivě dokumentovat jeho státnickou velikost a předvídavost, zcela vypustil z arzenálu, jenž využíval ve svých veřejných vystoupeních. Vysvětlení tohoto zdánlivě nelogického postupu je jednoduché. Poučení bylo totiž na konci války konfrontováno s chováním velkého spojence a jednoho ze sloupů Rooseveltova projektu poválečného uspořádání světa. Roosevelt investoval během předcházejících let veškerou svou autoritu, aby přesvědčil Američany, že Sovětský svaz je spolehlivým spojencem a patří do obrazu války jako střetnutí sil dobra a zla, svobody a útlaku. Chování Sovětů na území sousedních států postupně dobývaných Rudou armádou však vyvolávalo ve Spojených státech zděšení. Když se prezident vrátil z jaltské konference a ukázalo se, že patrně neudělal nic pro to, aby Stalina přiměl zanechat represí, násilností a loupeží na dobytých územích, vysloužil si za to ostrou kritiku. Zpočátku přicházela pouze od tradičních Rooseveltových protivníků z řad konzervativních republikánů a politiků reprezentujících okrsky se silným zastoupením voličů polského původu. Byla to však kritika velmi razantní a jejím klíčovým slovem byl *appeasement*.³⁴

Během jara 1945 pochybnosti nad dosavadní vstřícností americké politiky vůči Sovětskému svazu přestávaly být výlučnou doménou tradičních Rooseveltových oponentů. Odpovídající prostor na stránkách velkých deníků dostal polský londýnský exil a jeho zděšení nad jaltským (ve skutečnosti teheránsko-jaltským) řešením polské otázky.³⁵ Znepokojení komentátorů vyvolával i nadále Balkán.³⁶ Poté co byly zahájeny přípravy na zakládající konferenci OSN v San Francisku a Američané se dozvěděli o Rooseveltově příslibu poskytnout Sovětskému svazu v nové organizaci tři hlasy, nastolila zaskočená média otázku, na jaká další tajná ujednání prezident při jednáních se Stalinem přistoupil.³⁷ Podezření, že na Krymu se Franklin Roosevelt dopustil neomluvitelných, či dokonce zrádných ústupků sovětskému diktátorovi, které byly stvrzeny tajnými dohodami, zapustilo na jaře 1945 pevně své kořeny nejen v americkém povědomí o válečné diplomacii. Všechny zbývající tajné části závěrečných dokumentů z konference, především „Dohoda tří velmocí o otázkách Dálného východu“, byly zveřejněny v roce 1946, mýtus o tajných dohodách dělících svět však přetrvával mnohem déle. Spojení „Jalta = Mnichov“ se v následujících letech stalo významnou součástí ideologické výbavy republikánských kandidátů na všech stupních americké politiky. Požadavek „odtajnit jaltské dohody“ zaháněl jejich demokratické soupeře do kouta až do počátku roku 1953, kdy se do Bílého

34 Na půdě Sněmovny reprezentantů označil republikán Alvin O'Konski z Wisconsinu Jaltu přímo za druhý Mnichov, jehož obětí se tentokrát stalo Polsko, a varoval: „Stejně jako appeasement v Mnichově vedl k současné příšerné válce, bude i tato nedávná schůzka mít navždy ničivé důsledky.“ (SEARS, Arthur Henning: Assail F.D.R.'s "Surrender" to Stalin's Plans: Yielding on Poland. Partition Hit. In: *The Chicago Daily Tribune* (14.2.1945), s. 1; srv. také History repeats. In: *Tamtéž* (19.2.1945), s. 10; Yalta Another Munich, Poles Tell Senators: Warn of Disaster in Appeasement. In: *Tamtéž* (9.4.1945), s. 1.)

35 The Case of Poland. In: *The New York Times* (14.2.1945), s. 18.

36 Viz MCCORMACK, John: Big 3 Balkan Rift Seen in Soviet Act. In: *Tamtéž* (13.3.1945), s. 8.

37 Viz KROCK, Arthur: In the Nation; What Stalin Has Revealed "in Due Course" Comes the Revelation; Think People Will Approve. In: *Tamtéž* (6.4.1945), s. 14.

domu po dvaceti letech nastěhoval republikánský prezident, nechal otevřít trezory a prozkoumat archivy a zjistil, že žádné další tajné dohody neexistují.³⁸

Roosevelt sám se hlavní vlny kritiky „jaltského mnichovanství“ nedočkal. Vypořádat se s ní musel jeho nástupce Harry Truman. Nový prezident byl osobně v konfrontaci s tímto problémem ve výrazně výhodnější pozici než jeho předchůdce. Se zahraniční politikou v zásadě nepřišel nikdy do kontaktu a bylo by velmi obtížné připisovat mu podíl viny na jakýchkoli jaltských hříších. Jako politik ze Středozápadu byl vnímán jako bližší konzervativnímu křídlu demokratů a jeho přímočaré reakce během prvních zahraničněpolitických tiskových konferencí vyvolávaly dojem, že nehodlá Stalinovi trpět žádné excesy. Již po několika dnech jeho úřadování v Bílém domě začala protirooseveltovská média přinášet informace o soumraku „newdealerského appeasementu“.³⁹

Ve skutečnosti neměl Truman po svém nástupu do funkce vůbec v úmyslu měnit směřování americké zahraniční politiky nastavené Rooseveltem. Během léta, především v souvislosti s blížící se konferencí Velké trojky v Postupimi, byl vystaven tlaku na odmítnutí nejkritizovanějších závazků z Jalty, přičemž požadovaný krok byl v řadě případů formulován jako rozchod s *appeasementem* vůči Moskvě.⁴⁰ Truman, který se teprve začínal orientovat ve složitém propletení náznaků, slibů a závazků přijatých Rooseveltem, byl připraven jednat se Stalinem bez zbytečných okolků, ale nechystal se s ním vyvolat konflikt. Chtěl jasně demonstrovat připravenost plnit důsledně své závazky a přimět tím Sověty, aby i oni plnili ty své. Věřil v perspektivu poválečné spolupráce s válečným spojencem i ve svou schopnost se s ním rozumně domluvit. Kritiku Rooseveltovy politiky vůči Sovětskému svazu považoval především za součást stranických půtek s republikány a nenacházel v ní žádné podněty pro svůj další postup na tomto poli. V jeho deníku o tom najdeme z té doby řadu důkazů. Měsíc předtím, než vyplul do Evropy, aby zasedl se Stalinem k jednacímu stolu v Postupimi, si například poznamenal: „Pokaždé, když se věci

38 Jak to slíbil v průběhu volební kampaně, předložil Dwight Eisenhower již 20. února 1953, tedy měsíc po svém nástupu do funkce, Senátu návrh „jaltské rezoluce“, od které republikáni očekávali konečné vypořádání s „rooseveltovským appeasementem“. Podoba prezidentského návrhu však pro ně byla velkým zklamáním. Na základě výsledků pečlivého průzkumu dokumentů státního departmentu i Bílého domu totiž Eisenhower nenavrl výsledky jaltské konference odsoudit a navždy se jich zříci, jak se od něj očekávalo. Rezoluce naopak kritizovala Sovětský svaz, že hrubě porušil „jasný záměr“ konference. Závěry konference byly podle ní Sověty „překrouceny tak, aby vedly k podrobení svobodných národů“. Hrozící konflikt mezi prezidentem a jeho frustrovanými straníky v Senátu zažehnala Stalinova smrt. Snaha nekomplikovat prezidentovi pokus navázat konstruktivní vztahy s novým sovětským vedením posloužila pak jako záminka pro stažení návrhu rezoluce z pořadu jednání. (Srv. CARO, Robert A.: *The Years of Lyndon Johnson*, sv. 3: *Master of the Senate*. London, Pimlico 2003, s. 524–526.)

39 TROHAN, Walter: War Chiefs Back Truman Firm Policy on Reds: New Deal “Appeasement” Backers Fade Away. In: *The Chicago Daily Tribune* (29.4.1945), s. 15.

40 Viz Notables Urge Truman Not to “Appease” Reds: See Grave U.S. Peril in Polish Problem. In: *Tamtéž* (19.6.1945), s. 1; Plea to Aid Poland Is Sent to Truman. In: *The New York Times* (19.6.1945), s. 13.

ve vztazích se Sověty začnou zpola zlepšovat, nějaký chytrák na ně zaútočí. Když to není Willie Hearst, Bertie McCormick nebo Burt Wheeler, pak je to jiný ptáček, který se snažil o appeasement s Německem, ale na Rusku nevidí nic dobrého. Já se Ruska nebojím.“⁴¹

Netrvalo dlouho a nový americký prezident zjistil, že poctivá dohoda se Stalinem není možná. Jeho zápisky z počátku roku 1946 svědčí o tom, že v této době již nepovažoval sovětského diktátora za partnera pro spolupráci, ale za nebezpečného a agresivního protivníka. V neodeslaném dopise státnímu tajemníkovi Jamesi F. Byrnesovi z 6. ledna 1946 například psal: „Nemám nejmenší pochybnosti o tom, že Rusko má záměr provést invazi do Turecka a obsadit černomořské úžiny do Středomoří. Pokud nebude Rusko čelit železně pěsti a silným slovům, zaděláváme si na novou válku.“ Dopis končil slavným výrokiem: „Už mě unavilo chovat se k Sovětům jako k malým dětem.“⁴² V Trumanově nejbližším okolí se již v té době poučení z Mnichova začalo aplikovat i na vztahy se Sovětským svazem,⁴³ ale v tehdejších prezidentových veřejných ani neveřejných vystoupeních takovou argumentaci nenajdeme. Tato situace se nezměnila ani o dva měsíce později, když se svým příspěvkem do veřejné diskuse o chování východního válečného spojence přišel bývalý britský premiér Winston Churchill. Jeho nesčetněkrát citovaný projev v missourijském Fultonu obsahoval řadu odkazů na historické souvislosti, včetně odkazu na zkušenost s *appeasementem*.⁴⁴ Trumanovi se projev velmi líbil, ale veřejně se odmítl k myšlenkám v něm obsaženým přihlásit.⁴⁵ Na jeho postoji se jistě podepsalo velmi smíšené přijetí projevu v americké veřejnosti,⁴⁶ zdá se ale, že stejně jako celá americká liberální levice měl i prezident dlouho problém vzdát se zcela naděje na světový řád vyprojektovaný jeho předchůdcem a přistoupit na to, že nedávný spojenec převzal na mezinárodní scéně roli nepřátel, které pomáhal Američanům porazit.

41 FERREL, Robert H. (ed.): *Off the Record: The Private Papers Of Harry S. Truman*. New York, Harper & Collins 1980, s. 44, záznam z deníku 7.6.1945.

42 *Tamtéž*, s. 80, záznam z deníku 6.1.1946.

43 James Forrestal, který v americké administrativě vedl ministerstvo námořnictva, odmítl při rozpravě kabinetu možnost sdílet se Sověty informace o jaderném výzkumu s argumentem: „Zdá se mi pochybné, že bychom se měli pokoušet koupit si jejich pochopení a sympatie. Už jsme to jednou zkoušeli s Hitlerem. Appeasement se nevyplácí.“ (Citováno podle: WELCH LARSON, Deborah: *Origins of Containment: A Psychological Explanation*. Princeton, Princeton University Press 1985, s. 217.)

44 Podstatné výňatky nebo úplný text Churchillova projevu přinesla všechna významná americká média. Viz např. Mr. Churchill's Address Calling for United Effort for World Peace: Truman and Churchill in Missouri. In: *The New York Times* (6.3.1946), s. 4. Publikován byl i jako oficiální dokument Kongresu USA (CHURCHILL, Winston: *Sinews of Peace*. Dokument Kongresu, 79. Kongres, 2. zasedání, A1145-7. Washington, D.C., U.S. Congress 1946).

45 Viz CLIFFORD, Clark – HOLBROOK, Richard: *Counsel to the President: A Memoir*. New York, Anchor Books 1992, s. 102 a 106.

46 Viz ADDISON, Paul: *Churchill: The Unexpected Hero*. Oxford, Oxford University Press 2005, s. 222.

Na postupimskou konferenci v létě 1945 odjížděl Rooseveltův nástupce Harry S. Truman (1884–1972) ještě s přesvědčením, že se Stalinovým Sovětským svazem budou moci Spojené státy přátelsky spolupracovat. V příštích měsících seznal, že zde pro demokracii vyvstává namísto Německa nová hrozba (foto www.imgur.com)

Během roku 1946 tak nastala zvláštní situace. Americká zahraniční politika zaujala v jednáních s Moskvou zřetelně tvrdší pozici, přičemž tento posun byl běžně zdůvodňován *poučením z Mnichova* a chápán jako rozchod s *appeasementem* předcházejícího období. I ta americká média, která měla blízko k liberálům, poukázovala zcela otevřeně na analogie mezi aktuálním chováním Sovětského svazu a předválečnou politikou Německa.⁴⁷ Republikánský senátor Arhur H. Vandenberg a státní tajemník James F. Byrnes informovali Senát o zásadách americké politiky pro mírová jednání v Paříži a senátoři i tisk pochopili jejich vystoupení jako demonstraci vzniku nadstranické demokraticko-republikánské zahraniční politiky, založené na odmítnutí *appeasementu* vůči Sovětskému svazu.⁴⁸ Prezident se však

47 Srv. např.: „Máme před sebou velmi, velmi těžkou dobu. Krize vyvolaná válečnickými přípravami Sovětského svazu v Íránu se jen ztěží svou atmosférou liší od seriálu krizí, které smýkaly Evropou na cestě ke katastrofě v letech 1938 a 1939.“ (ALSOP, Joseph – ALSOP, Stewart: Matter Of Fact: On The Eve Of Crisis. In: *The Washington Post* (15.3.1946), s. 9.)

48 Viz Positive... Constructive... Bipartisan [online]. In: *The Time* (3.6.1946) [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,797800,00.html>; obdobně viz Bipartisan Policy. In: *The Washington Post* (23.5.1946), s. 6.

i nadále držel koncepci představující politiku jeho administrativy jako pokračování politiky Franklina Roosevelta.

Trumanův přístup byl jistě ovlivněn jeho mimořádným smyslem pro loajalitu, který tvořil páteř jeho politických i lidských postojů po celou jeho kariéru. Roosevelt si ho vybral jako svého viceprezidenta a dosadil ho tak i do Bílého domu – a Truman důsledně odmítal učinit jakékoli kroky, které by mohly mít protirooseveltovský charakter. Jestliže se zřekl argumentů vycházejících z mnichovského poučení, mohlo to být i výsledkem chladného kalkulu, že každé jejich použití nahrává republikánské opozici. V každém případě se této zásady držel i v době, kdy jeho administrativa začala připravovat první koncepční projekty, které měly zastavit sovětskou expanzi. V rámci příprav prezidentova projevu o pomoci Řecku a Turecku, které probíhaly v hektickém tempu na přelomu února a března 1947, zaznívaly často argumenty v tom smyslu, že nebude-li národům ohroženým komunismem poskytnuta pomoc hned na počátku, stoupne později cena za jejich záchranu mnohonásobně, což vyznívalo jako zjevný ohlas poučení z Mnichova.⁴⁹ Do konečného znění projevu, označeného obratem jako „Trumanova doktrína“, se takovéto formulace nedostaly, označen v něm nebyl explicitně ani zdroj ohrožení, proti němuž Truman sliboval poskytnout americkou pomoc.⁵⁰

Během prvních poválečných let se v americkém veřejném diskurzu z obsahu kritiky *appeasementu* i výzev k aplikaci poučení z Mnichova postupně vytrácela konkrétní vazba na Československo a na tamní události na konci třicátých let. *Mnichov*, podobně jako předtím například Canossa nebo Waterloo, opouštěl své geografické a časové souřadnice a stával se obecným pojmem, obecným modelem pro chování na mezinárodní scéně. Přesto ke skutečnému průlomů ve většinové akceptaci této poučky pro vztahy se Sovětským svazem došlo až poté, co se zdroj mezinárodního napětí desetiletým obloukem vrátil zpět do střední Evropy. Únorový komunistický převrat ovládl na čas stránky amerických novin a časopisů a nabídl analogii, které bylo těžké odolat. Vznikal dojem „tak a jsme v tom znovu“ – malé Československo, poslední bašta demokracie na Východě, se stává obětí agrese a nepřipravenému Západu nezbývá než bezmocně přihlížet. Paralelu mezi chováním nacistického Německa a komunistického Sovětského svazu, mezi Hitlerem a Stalinem, používal v této souvislosti kdekdo. Dokonce i jinak střízlivé newyorské *Timesy* uzavřely svůj komentář k pražskému převratu slovy: „Když Hitler obsadil Sudety, oznámil, že šlo o jeho poslední územní požadavek v Evropě. Byla to lež, která měla uchlácholit Západ k spánku. Moskva pokusem zastřít své úmysly pohrdla. Není důvod domnívat se, že Československo bude posledním terčem expanze ruského komunismu.“⁵¹

49 Viz např. *HSTL*, President's Secretary's Files, Joseph M. Jones Papers, pracovní návrhy pro prezidentovu zprávu určenou Kongresu o situaci v Řecku, 3.3.1947.

50 Srv. PETERS, G. – WOOLLEY, J. T. (ed.): *The American Presidency Project: Harry S. Truman* [online], dokument č. 56 – zvláštní zpráva pro Kongres o Řecku a Turecku: Trumanova doktrína, 12.3.1947 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=12846>.

51 Red Triumph in Prague. In: *The New York Times* (26.2.1948), s. 22.

Prezident Truman reagoval na situaci vytvořenou únorovým úspěchem komunistů v Československu razantním zesílením tlaku na urychlení legislativních opatření, která měla uvést v život Marshallův plán, na zavedení všeobecného vojenského výcviku a částečné branné povinnosti, a především na provedení kroků, které by otevřely prostor pro vznik obranné aliance demokratických zemí.⁵² Využít pro tuto kampaň jako argument poučení z Mnichova se v dané atmosféře přímo vnucovalo. Truman však setrval u své staré taktiky a důsledně se vyhýbal jakémukoli použití slova *appeasement*. Ještě se tak prohloubil paradoxní rys jeho projevů z průběhu předcházejícího roku. Prezident, který miloval historické paralely a nadevše si cenil své schopnosti poučit se z příkladů minulosti, pronášel projevy, ve kterých vymazával z americké politiky poslední zbytky *appeasementu*, ba dokonce vyhlašoval skoncování s *appeasementem* – aniž by přitom použil slova *appeasement*. Tento paradox pak podtrhovala skutečnost, že na podobu veřejného diskurzu neměla prezidentova komunikační taktika v zásadě žádný vliv. Jeho projevy byly totiž rozsáhle interpretovány právě s použitím pojmů *appeasement* a *Mnichov*.

Příkladem této situace je projev, který pronesl v Kongresu 17. března 1948. Šlo o jeho doposud nejostřejší řeč na adresu sovětského postupu v Evropě, ve které už nepovažoval za nutné obcházet po špičkách otázku příčin kritické mezinárodní situace. Popsal poslední vývoj v Evropě a prohlásil, že Spojené státy k němu musí zaujmout jasný a nesmiřitelný postoj, který bude založen nejen na hospodářské síle. Aby zabránili válce, musí být Američané připraveni zaplatit za svou vojenskou připravenost. Pokud se k tomu neodhodlají, zaplatí později mnohem větší cenu, prohlásil Truman.⁵³ K explicitní připomínce *Mnichova* přitom nesáhl, jen několik hodin poté to však za něj udělal státní tajemník George C. Marshall, když vysvětloval obsah prezidentova projevu na půdě klíčového senátního výboru pro ozbrojené síly. Pokud by se Spojené státy chystaly reagovat na agresivní kroky Sovětského svazu pouze diplomatickými prostředky, byl by to *appeasement*, prohlásil.⁵⁴ A stejně interpretovala prezidentovo vystoupení i americká média. Podle newyorských *Timesů* použil prezident širokou škálu historických argumentů, aby doložil nezpochybnitelný fakt, že „appeasement nevede k míru, ale k válce“.⁵⁵

52 Na počátku března bratři Joseph a Stewart Alsopovi v redakčním komentáři na stránkách deníku *Washington Post* rozdělili „konflikt mezi Sověty a Západem“ do tří etap. Prvou označili za „období amerického sebeklamu“ – období *appeasementu* vůči Sovětskému svazu. Druhá byla podle nich charakterizována pokusy zastavit sovětský imperialismus politickými a ekonomickými metodami a vyvrcholila Marshallovým plánem. Třetí fáze, do které svět právě vstoupil, se v jejich očích vyznačovala vytvářením vojenských obranných paktů a „koordinací válečných plánů napříč nesovětským světem“. (ALSOP, Joseph – ALSOP, Stewart: *Matter of Fact: The Military Phase Begins*. In: *The Washington Post* (5.3.1948), s. 25.)

53 Viz PETERS, G. – WOOLLEY, J. T. (ed.): *The American Presidency Project: Harry S. Truman* [online], dokument č. 52 – zvláštní zpráva pro Kongres o ohrožení svobody v Evropě, 17.3.1948 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=13130>.

54 Viz TRUSSELL, C. P.: *Secretary Is Firm: Diplomatic Action Alone Means Appeasement, He Tells Senators*. In: *The New York Times* (18.3.1948), s. 1.

55 *The Call to Action*. In: *Tamtéž* (18.3.1948), s. 26.

Řečnická abstinence od *Mnichova* a *appeasementu* Trumanovi vydržela po celý rok 1948, včetně prezidentské kampaně, ve které dokázal tak obdivuhodně zvítězit. Přesto volby znamenaly další významný posun v postavení těchto pojmů v americkém interním i veřejném politickém diskurzu. Spor o ně nebyl hlavním tématem volebního souboje mezi republikány a demokraty, ale obě strany se vůči nim v průběhu voleb vymezily, a to díky účasti třetího významného kandidáta, bývalého Rooseveltova viceprezidenta Henryho A. Wallacea, který kandidoval za Pokrokovou stranu (*Progressive Party*). Ten se prohlásil za jediného skutečného následníka Franklina Roosevelta a pokusil se získat voliče pro program mezinárodní spolupráce založený na zásadách vstřícnosti vůči Sovětskému svazu a pochopení pro jeho potřeby a obavy.⁵⁶ Proti této představě se razantně vymezily obě velké strany i převážná část mainstreamových médií.⁵⁷ Co však bylo ještě důležitější, odmítly ji nejvýraznější osobnosti představující levicovou alternativu Trumanových demokratů. Kriticky se k Wallaceově kampani postavila ikona liberálů Eleanor Rooseveltová⁵⁸ a pochopení pro ni nenašel ani veterán amerického socialismu Norman Thomas, celoživotní pacifista a odmítač vojenské služby, který se v tomto roce chystal na svůj šestý beznadějný pokus o získání klíčů od Bílého domu v řadě.⁵⁹ Wallace ve volbách obdržel pouze něco přes milion hlasů,⁶⁰ což znamenalo tečku za jeho osobní politickou kariérou. Pro Trumana bylo důležité, že na svou cestu do politického zapomnění si poražený kandidát pokrokářů s sebou v očích americké veřejnosti odnášel i velkou část břemena dědictví Rooseveltovy politiky vůči Stalinovi.

Paralelně s volební kampaní sváděl Trumanův tým další souboj, neméně dramatický a potenciálně mnohem nebezpečnější. Spojené státy spolu s Francií a Spojeným královstvím musely od června 1948 čelit doposud největší poválečné mezinárodní krizi, blokádě Berlína. Americká administrativa měla poprvé možnost aplikovat v praxi zásady, na kterých stavěla svůj velký projekt „zadržování komunismu“ (*containment*), nacházející se v tu dobu stále ještě ve stadiu pouze se blížícím definitivnímu zrodu. Vojenská přítomnost tří západních mocností v Berlíně neměla z vojenského hlediska nejmenší význam. Byla to předsunutá pozice, která neposkytovala žádné výhody a byla zcela nehajitelná. Zároveň však měla podle soudu

56 Nejnověji na toto téma viz DEVINE, Thomas W.: *Henry Wallace's 1948 Presidential Campaign and the Future of Postwar Liberalism*. Chapel Hill, The University of North Carolina Press 2013.

57 Viz např. Wallace Assailed As An 'Appeaser'. In: *The New York Times* (3.3.1948), s. 14. Týdeník *Time* používal pro Wallacea označení „šampion míru, appeasementu a prostých lidí“ (*The Voice of the Locust* [online]. In: *The Time* (19.4.1948) [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,798370,00.html>).

58 Srv. SCHLESINGER, Arthur Jr.: Who Was Henry A. Wallace? The Story of a Perplexing and Indomitably Naive Public Servant. In: *The Los Angeles Times* (12.3.2000), s. 3.

59 O Wallaceových zahraničněpolitických názorech Thomas prohlásil: „Wallaceův druh appeasementu by válce nezabránil, jenom by ji odložil.“ (Thomas Condemns Wallace on Russia. In: *The New York Times* (16.9.1948), s. 26.)

60 Wallace obdržel 1 156 103 hlasy, Dewey 21 969 170 hlasů a Truman 24 105 695 hlasů (*Statistical Abstracts of the United States, 1950*. Washington, D.C., Bureau of the Census, U.S. Department of Commerce 1950, s. 297).

Sovětská blokáda západních sektorů Berlína, trvající od června 1948 do května 1949, se stala pro Trumanovu administrativu prvním ostrým testem politiky odmítání appeasementu. Zásobování odříznutých obyvatel Západního Berlína téměř rok zajišťoval pouze nepřetržitý letecký most (foto berlin-airlift, www.media1.shmoop.com)

západních spojenců velkou symbolickou hodnotu. Britové, Francouzi a Američané drželi své okupační sektory na základě platných smluv, které byly součástí poválečného uspořádání v Evropě, a pokud by se vzdali svých práv v Berlíně, s největší pravděpodobností by to vedlo ke zpochybnění i ostatních dohod.⁶¹

Trumanova administrativa se s prvním velkým testem svého odhodlání postavit se sovětské expanzi vyrovnala se ctí. Její postup sice nebyl patrně tak přímočarý,

61 Podle Roberta D. Murphyho, politického poradce amerického velitele v Německu generála Lucia D. Claye, by stažení Američanů z Berlína zásadním způsobem oslabilo americkou pozici v Evropě. Němci i ostatní Evropané by usoudili, že následovat bude jejich stažení z celého Německa. Americká pozice v Evropě by se pak podobala „postavení kočky na nakloněné cínové střeše“. (*FRUS, 1948, sv. II: Germany and Austria*. Ed. William Slany a Charles S. Sampson. Washington, D.C., U.S. Government Printing Office 1973, s. 919 n., dokument č. 559 – telegram amerického politického poradce pro Německo Roberta D. Murphyho pro státního tajemníka Achesona, Berlín, 26.6.1948.)

koncepční a konzistentní, jak se jej po skončení krize Trumanovo okolí pokoušelo prezentovat a jak jej donedávna líčila americká historiografie. Ani role samotného prezidenta nebyla nejspíš tak výrazná, jak se dlouho soudilo, ale výsledek byl z amerického pohledu nesporně pozitivní.⁶² Stalinův tlak v Berlíně urychlil vznik Severoatlantické aliance stejně jako proces ustavení samostatného demokratického státu na území západních okupačních zón Německa a jeho integraci do rodícího se hospodářského i bezpečnostního systému v západní Evropě. Západní spojenci zůstali v Berlíně a demonstrovali přesvědčivě své odhodlání trvat na dodržování dohod o poválečném uspořádání v Evropě. Američané udávali v průběhu krize tón a směr při postupu západních spojenců, ti tuto jejich roli akceptovali a americká média to zaznamenala.⁶³ Na domácí scéně, navzdory probíhající prezidentské kampani, se proti postupu americké administrativy v krizi kolem Berlína neozval žádný významný kritický hlas.⁶⁴ Není divu, že sám prezident a lidé kolem něj byli s výsledky svého postupu v době krize spokojeni a že je považovali, jak uvidíme dále, za mimořádně přesvědčivý argument ve prospěch své zahraničněpolitické koncepce.

Argumenty založené na poučení z Mnichova zaznívaly v diskusích o berlínské blokádě jen velmi střídmě, jak na interních, tak na veřejných fórech. Ani média s nimi v této souvislosti nijak neplýtvala, navzdory tomu, že v komentářích k prezidentské kampani jich najdeme velké množství. Podílela se na tom jistě Trumanova zdrženlivost co do užívání slova *appeasement* stejně jako skutečnost, že se americká reakce na blokádu nestala předmětem stranického souboje o Bílý dům. Přesto bylo mnichovské poučení v úvahách a diskusích Trumanových spolupracovníků o blokádě významně přítomno, a to již v podobě odrážející proměnu, kterou prošlo od chvíle, kdy se na konci třicátých let v americkém politickém diskurzu objevilo. Někdy na konci roku 1948 shromáždili prezidentovi poradci záznamy z klíčových jednání a sestavili materiál shrnující průběh berlínské krize. Vyplývá z něj, že hlavním cílem amerického snažení bylo zabránit válce. Trumanova administrativa hledala cestu ke kompromisu, snažila se získat čas, a dokonce nevylučovala možnost, že by se západní spojenci mohli z Berlína stáhnout. Prezident osobně i jeho nejbližší spolupracovníci však opakovaně zdůrazňovali, že v žádném případě nepadá

62 Srv. HARRINGTON, Daniel F.: *Berlin on the Brink: The Blockade, the Airlift, and the Early Cold War*. Lexington, University Press of Kentucky 2012.

63 Viz např. vystoupení britského ministra zahraničí Ernesta Bevin v Dolní sněmovně v září 1948, ve kterém charakterizoval postoj západních mocností ohledně Berlína jako „absolutně pevný a odmítající dát najevo známky *appeasementu*“ (MATTHEWS, Herbert L.: Bevin Says the West Is Firm In Intention to Stay in Berlin. In: *The New York Times* (23.9.1948), s. 1).

64 Republikánský prezidentský kandidát Thomas Dewey se sice z pochopitelných důvodů vyhnul přímé podpoře kroků Bílého domu, ale na samém vrcholu volební kampaně odmítl v souvislosti s blokádou jakékoli kompromisy se Sověty v principiálních otázkách. „Míru není možné dosáhnout *appeasementem*,“ prohlásil a vyjádřil jistotu, že v této věci jsou Američané jednotní. (EGAN, Leo: Dewey Bars Any Compromise Of Our Principles on Berlin. In: *Tamtéž* (29.9.1948), s. 1.)

v úvahu odchod vynucený. Kompromis byl vítán, ale „aniž by se za něj platilo appeasementem“.⁶⁵

Taková byla tedy podoba poučení z Mnichova, jak ji Truman se svými spolupracovníky zformuloval s ohledem na vztahy se Sovětským svazem, který v očích Washingtonu představoval hlavního a v danou chvíli jediného vážného protivníka ohrožujícího světový mír. Nebylo cílem tohoto protivníka zničit, ale odradit ho od další agrese. Proto bylo nutné vyhýbat se krokům, které by se daly chápat jako *appeasement* – tvůrci americké politiky totiž považovali za prokázané, že *appeasement* agresora pouze povzbudí. (Nezanedbatelnou úlohu při této úvaze jistě hrála i skutečnost, že kroky interpretovatelné jako *appeasement* byly nepříjemné pro většinu americké veřejnosti a představovaly tak značné politické riziko.) Jednání s protivníkem bylo žádoucí, ale pouze z pozice síly. Průběh a vyústění krize vyvolané bloádou Berlína interpretovalo Trumanovo okolí jako jasné potvrzení správnosti zvolené strategie, jako dlouhodobě platný vzorec chování pro příští podobné situace. Když se v srpnu 1948 objevila šance, že by bylo možné se Stalinem dohodnout zrušení bloády, připravili prezidentovi poradci návrh projevu, v němž měl být tento úspěch oznámen americké veřejnosti. Truman by v takovém případě Američany ujistil, že jeho administrativě se podařilo zabránit válce, aniž by přitom sklouzla na nebezpečnou cestu *appeasementu*. Zároveň by však zdůraznil, že dohoda o Berlínu neznamena konec konfrontace s nedávným spojencem a že před Spojenými státy je ještě dlouhá cesta, na jejímž konci má být „nikoli mír pro naše časy, ale mír pro všechny časy“.⁶⁶

Henry A. Wallace (1888–1965), za války americký viceprezident, v září 1946 rezignoval na funkci ministra obchodu. Jeho idealistická alternativa vstřícné politiky vůči Stalinovi a sovětským imperiálním ambicím utrpěla v prezidentských volbách na podzim 1948 naprostou porážku (foto www.wikimedia.com)

65 HSTL, President's Secretary's Files, Harry S. Truman Papers, *The Berlin Crisis*. (Výzkumný projekt č. 17, hrubý koncept.) Washington, D.C., Department of State (cca 1948).

66 *Tamtéž*, Papers of George M. Elsey, karton (box) 33, složka (folder) Campaign – Reference Material – Foreign Affairs, návrh projevu o Berlínu, 1948 (blíže nedatováno); viz také HARRINGTON, D. F.: *Berlin on the Brink*, s. 163.

Zkušenost z první berlínské krize spolu s novou interpretací mnichovského poučení se staly přirozenou součástí poslední etapy formulace americké zahraničněpolitické strategie „zadržování komunismu“. Na jaře 1950 vyústily dosavadní diskuse do podoby obsáhlého dokumentu – směrnice Rady pro národní bezpečnost č. 68, označované jako NSC-68.⁶⁷ Navazovala na předcházející podobné dokumenty vypracované tímto klíčovým grémiem, avšak vedle dosavadní zkušenosti z konfrontací se Sověty zahrnovala i klíčový nový aspekt.

Třiadvacátého září 1949 informoval Truman nejprve svůj kabinet a bezprostředně poté i veřejnost, že podle jeho informací provedl Sovětský svaz úspěšný test jaderné zbraně.⁶⁸ Oznámil tím začátek zcela nové kapitoly v dějinách mezinárodní politiky. Kapitoly, ve které rizika mezinárodních vztahů nabývala oblundných rozměrů jaderné války, za níž se navíc již začínal rýsovat přízrak termonukleární inovace. Tato skutečnost se do textu směrnice NSC-68 samozřejmě výrazně promítla. Mnichovské poučení je v ní explicitně zmíněno jen velmi sporadicky. Přesto můžeme celý dokument bez velké nadsázky označit za programovou antitezi *appeasementu*.

Dokument NSC-68 byl jako přísně tajný zpřístupněn veřejnosti až v polovině sedmdesátých let, jeho text byl však cíleně formulován tak, aby se dal využít pro veřejná vystoupení zástupců americké administrativy.⁶⁹ Úkolu seznámit americkou veřejnost se zásadami nové strategie se na jaře 1950 chopil státní tajemník Dean Acheson, který po prezidentských volbách v roce 1948 vystřídal v úřadu George Marshalla. Seriál projevů k nejrůznějším kategoriím posluchačů vyvrcholil v polovině června vystoupením v Dallasu. Šéf americké diplomacie zde zdůraznil obě hlavní zásady strategie USA na mezinárodní scéně – snahu zabránit válce i úsilí dát jasně najevo, že Spojené státy jsou na válku připraveny. Vyloučil, že by se Američané mohli uchýlit k preventivní válce, ale zároveň – s citem pro publikum, ke kterému se bezprostředně obracel – o žádoucí strategii prohlásil: „Neměli bychom stáhnout žaluzie, posadit se v přijímacím pokoji s nabitou brokovnicí a čekat. Izolace není realistickou cestou. Nefunguje a není laciná. Snaha usmířit sovětské ambice *appeasementem* je ve skutečnosti pouze alternativou izolace. Vedla by

67 *HSTL*, President's Secretary's Files, Harry S. Truman Papers, A Report to the National Security Council – NSC 68 [online]. Dostupné z: http://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/pdf/10-1.pdf [cit. 2015-04-30].

68 K informacím kabinetu viz *HSTL*, President's Secretary's Files, Matthew J. Connelly Papers, Cabinet, zápis ze zasedání vlády v pátek 23.9.1949; ke zveřejnění této informace viz PETERS, G. – WOOLLEY, J. T. (ed.): *The American Presidency Project: Harry S. Truman* [online], dokument č. 216 – Statement by the President on Announcing the First Atomic Explosion in the U.S.S.R., 23.9.1949 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=13312>.

69 Autoři dokumentu v čele s Paulem Nitze měli přímo zadání psát „jednoduše, jasně a téměř telegraficky“, neboli používat „hemingwayovské věty“ (*FRUS*, 1950, sv. I: *National Security Affairs; Foreign Economic Policy*. Ed. Neal H. Petersen, John P. Glennon, David P. Mabon, Ralph R. Goodwin a William Z. Slany. Washington, D.C., U.S. Government Printing Office 1977, s. 196–200, dokument č. 70 – záznam z porady Společné revizní pracovní skupiny státního departmentu a ministerstva obrany (*State-Defense Policy Review Group*), Washington, 16.3.1950).

Harry S. Truman po triumfu v prezidentských volbách v listopadu 1948 s výtiskem deníku Chicago Daily Tribune, který předčasně pasoval na vítěze jeho republikánského protikandidáta Thomase Deweyho (foto www.wordpress.com)

k rozhodujícímu souboji o přežití, do kterého bychom šli oslabeni morálně i vojensky.⁷⁰ Dva týdny po Achesonově projevu překročily severokorejské jednotky 38. rovnoběžku a v mohutném náporu začaly drtit odpor jižního souseda.

Dokončení příště!

70 Acheson Rules Out 'Preventive War'. In: *The New York Times* (14.6.1950), s. 2; Acheson Warns of Red's Aim to Terrify Weak: Still Hopes Russia May Be 'Good Neighbour'. In: *The Chicago Daily Tribune* (14.6.1950), s. 10; viz také BEISNER, Robert L.: *Dean Acheson: A Life in the Cold War*. Oxford, Oxford University Press 2006, s. 249 n.